

ГОПАНЧУК Василь Степанович,
кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін навчально-наукового інституту
права та психології
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИМУШЕНОГО РОЗЛУЧЕННЯ СІМЕЙ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ: СІМЕЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила суттєві трансформації у сфері сімейних правовідносин. Війна стала чинником масового вимушеного переміщення населення, тривалої розлуки подружжя, втрати сімейних зв'язків, а також збільшення кількості сімейних конфліктів та розірвань шлюбу. У таких умовах особливої актуальності набуває питання правових наслідків вимушеного розлучення сімей, зумовленого мобілізацією, евакуацією, перебуванням одного із подружжя за кордоном або на тимчасово окупованих територіях.

Сім'я відповідно до ст. 51 Конституції України перебуває під охороною держави [1]. Водночас в умовах воєнного стану реалізація сімейних прав та обов'язків зазнає істотних труднощів. Норми Сімейний кодекс України формально продовжують діяти, однак механізми їх практичного застосування часто ускладнюються об'єктивними обставинами воєнного часу [2].

Одним із найбільш поширених наслідків війни стала фактична сепарація сімей. Значна кількість громадян України була змушена виїхати за кордон, тоді як інший із подружжя залишився в Україні або був мобілізований до лав Збройних Сил України. Такі обставини призводять до втрати емоційного зв'язку між подружжям, неможливості спільного ведення господарства та фактичного припинення сімейних відносин. Науковці зазначають, що війна істотно вплинула на динаміку шлюбно-сімейних процесів, зокрема на збільшення кількості розлучень та спорів щодо дітей [6, с. 226].

Особливістю правового регулювання розірвання шлюбу в умовах воєнного стану є необхідність врахування специфічних обставин, пов'язаних із проходженням військової служби, відсутністю зв'язку з одним із подружжя, перебуванням особи на окупованій території чи за межами держави. Законодавство України передбачає можливість розірвання шлюбу як у судовому порядку, так і через органи державної реєстрації актів цивільного стану. Однак у період воєнного стану реалізація цих процедур нерідко ускладнюється неможливістю особистої присутності сторін, проблемами доступу до правосуддя та документального підтвердження юридично значущих фактів [3, с.170].

Особливої уваги потребують питання забезпечення прав та інтересів дітей у випадку вимушеного розлучення сім'ї. Через війну значна кількість дітей проживає лише з одним із батьків або перебуває за кордоном. У таких умовах загострюються

спори щодо визначення місця проживання дитини, участі одного з батьків у вихованні, виїзду дитини за межі України та виконання аліментних зобов'язань. Пріоритетним у цьому аспекті має залишатися принцип найкращих інтересів дитини, закріплений у міжнародному та національному законодавстві.

Складність становить також проблема належного виконання аліментних зобов'язань. Воєнний стан негативно вплинув на матеріальне становище багатьох громадян, а мобілізація чи втрата роботи можуть об'єктивно перешкоджати своєчасній сплаті аліментів. Разом із тим законодавство не звільняє особу від зобов'язку утримувати дитину або непрацездатного члена сім'ї. У науковій літературі слушно наголошується на необхідності вдосконалення механізмів захисту права на утримання в умовах воєнного стану [4, с. 86]

Важливим наслідком вимушеного розлучення сімей є виникнення проблем у сфері здійснення батьківських прав. Тривала відсутність одного з батьків, перебування за кордоном чи участь у бойових діях фактично унеможливають повноцінне виконання батьківських зобов'язань. У таких випадках особливого значення набувають механізми дистанційної комунікації між батьками та дітьми, а також забезпечення права дитини на підтримання сімейних зв'язків.

Крім того, війна створює додаткові ризики порушення права на приватне та сімейне життя. В умовах воєнного стану допускається певне обмеження окремих прав людини, однак такі обмеження мають відповідати принципу пропорційності та не порушувати сутність сімейних прав [5, с. 342]

На сучасному етапі актуальним є питання адаптації сімейного законодавства до реалій воєнного часу. Доцільним видається спрощення окремих процедур у сфері сімейних правовідносин, розширення можливостей дистанційної участі у судових процесах, удосконалення механізмів міжнародного співробітництва у справах щодо дітей та посилення гарантій захисту прав членів сім'ї військовослужбовців [4, с. 84]

Вимушене розлучення сімей через війну породжує комплекс складних правових наслідків у сфері сімейного права. Воєнний стан істотно впливає на реалізацію подружніх, батьківських та майнових прав і зобов'язань. У зв'язку з цим особливого значення набуває забезпечення ефективного механізму захисту сімейних прав, адаптованого до умов воєнного часу та спрямованого на збереження балансу між інтересами держави, сім'ї та дитини. т

Таким чином, воєнний стан суттєво вплинув на сферу сімейних правовідносин, зумовивши появу нових викликів у реалізації та захисті прав членів сім'ї. Вимушене розлучення подружжя через мобілізацію, евакуацію, переміщення за кордон чи перебування на тимчасово окупованих територіях спричиняє комплекс правових наслідків, що стосуються здійснення батьківських прав, виконання аліментних зобов'язань, визначення місця проживання дитини та забезпечення права на сімейне життя.

У сучасних умовах особливого значення набуває адаптація сімейного законодавства до реалій воєнного часу, удосконалення механізмів дистанційного захисту прав, забезпечення доступу до правосуддя та посилення гарантій захисту прав дітей і сімей військовослужбовців. Пріоритетним напрямом державної політики

має залишатися забезпечення балансу між публічними інтересами держави в умовах воєнного стану та необхідністю належного захисту приватних і сімейних прав особи.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Нестерцова-Собакарь О. В. Припинення шлюбу внаслідок розірвання та його правові наслідки за сімейним законодавством України з урахуванням правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 86. № 2. С. 166–171.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.26>
4. Ільченко І. П. Проблеми встановлення утримання одному з подружжя в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава.* 2024. № 54. С. 80-91.
DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304876>
5. Солончук І. В. Правове регулювання захисту інформації про особисте та сімейне життя особи в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. № 83. С. 339–344.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.2.50>
6. Полонська О. І. Правова регламентація правомірного обмеження права на недоторканність приватного життя в умовах правового режиму воєнного стану // *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. № 3. С. 223–228.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.48>

ГОРЛАЧУК Анастасія Іванівна,

здобувач вищої освіти

інституту права та безпеки

Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса

Науковий керівник:

КОВБАН Андрій Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,

Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса

КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Колективний договір займає центральне місце в системі сучасних трудових відносин і виступає одним із найважливіших інструментів узгодження інтересів роботодавця та працівників. В умовах ринкової економіки, коли підприємства функціонують у середовищі конкуренції, економічної нестабільності та постійних